

„SUŠAUDYTI PER HOLOKAUSTĄ“ YAHAD - IN UNUM TYRIMŲ DEŠIMTMETIS

„42-iejų žydų masinis sušaudymas Wielopole Skrzynski kaime 1942 metų birželio 30 dieną“, Romanas Lipa, 1984 metų kovas. Romanas Lipa, gyvenantis Wielopole Skrzynski (Pakarpatės vaivadija, Lenkija), tapė žudynes, remdamasis liudytojų pasakojimais.

Steveno Teitelbaumo dovana organizacijai „Yahad - In Unum“

„YAHAD - IN UNUM“ („kartu“, „drauge“ hebrajų ir lotynų kalbomis) yra organizacija, 2004 metais įsteigta Tėvo Patricko Desbois ir įsikūrusi Paryžiuje. Jos veiklos tikslas – sistemiškai identifikuoti ir dokumentuoti vietas, kur nacių mobilieji žudymo daliniai *Einsatzgruppen* Antrojo pasaulinio karo metais Rytų Europoje masiškai naikino žydus.

Šie masiniai sušaudymai nebuvo slapti, jie dažnai buvo vykdomi matant vietiniams gyventojams, kurie buvo verčiami tai stebėti arba eidavo pažiūrėti patys.

Šio darbo tikslai:

1. Surinkti kiekvieno sušaudymo, įvykdyto per „Holokaustą sušaudant“, įkalčius.
2. Neleisti šių dienų ir rytojaus Holokausto neigėjams skleisti melagingų įsitikinimų.
3. Pagerbti aukas ir apsaugoti jų kapus.
4. Užkirsti kelią genocidui ateityje.

Per pastaruosius 10 metų „Yahad - In Unum“ surengė 79 tiriamąsias ekspedicijas devyniose šalyse: Baltarusijoje, Lietuvoje, Moldavijoje, Makedonijoje, Padniestrėje, Rusijoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Ukrainoje. Organizacija surinko 3600 interviu iš nusikaltimų liudytojų ir nustatė 1350 žydų žudynių vietų.

PARODA

Po dešimties metų tiriamosios veiklos „Yahad - In Unum“ gali žingsnis po žingsnio įvardyti nusikaltimus žydams, kuriuos okupuotose teritorijose įvykdė nacių daliniai. Paroda padės suprasti „Holokaustą sušaudant“ ir jo, kaip šių laikų masinių nusikaltimų pirtako ir pamokos vaidmenį.

Parodą sudaro penki stendai, atveriantys kriminalinio proceso skersinį pjūvį, ir apibendrinamasis stendas. Suėmimas, kelias į mirtį, drabužių nuplėšimas, sušaudymas, plėšimas. Kiekvienam nusikaltimo etapui skirtas atskiras stendas, kuriame pristatomi „Yahad - In Unum“ surinkti ir archyvuose rasti įkalčiai.

„Yahad - In Unum“ praktinė veikla

Sofrinkanai, Belcio rajonas, Moldavija, 2013 metų gegužė.

Hrymailivas, Ternopilio sritis, Ukraina, 2009 metų gegužė.

Sofrinkanai, Belcio rajonas, Moldavija, 2013 metų gegužė.

Ladožskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija, 2012 metų kovas.

Michailovskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija, 2012 metų kovas.

Koržova, Padniestrė, 2013 metų rugpjūtis.

Semnicai, Liublino vaivadija, Lenkija, 2012 metų rugpjūtis.

Tomašovka, Bresto sritis, Baltarusija, 2009 metų balandis.

Viduklė, Šiaulių apskritis, Lietuva, 2013 metų lapkritis.

Hiriseniai, Orhėjaus rajonas, Moldavija, 2012 metų lapkritis.

Haradzišča, Bresto sritis, Baltarusija, 2010 metų kovas.

Gojanai, Padniestrė, 2013 metų rugpjūtis.

Čižovė, Odesos sritis, Ukraina, 2011 metų rugpjūtis.

Bubiai, Šiaulių apskritis, Lietuva, 2013 metų lapkritis.

Orhėjus, Orhėjaus rajonas, Moldavija, 2012 metų lapkritis.

Kelios „Yahad - In Unum“ tyrimo grupės keliauja po Rytų Europos kaimus daugiau kaip 15 kartų per metus, ieškodamos „Holokausto sušaudant“ liudytojų ir masinių aukų kapaviečių.

Šias tarptautines grupes sudaro nariai iš Prancūzijos ir Vokietijos, taip pat iš tų valstybių, kuriose atliekami tyrimai: Baltarusijos, Rusijos, Ukrainos, Lenkijos, Lietuvos... taipogi ir iš tokių šalių kaip Gvatemala ir Kosta Rika.

Per kiekvieną ekspediciją tyrimą atlieka dešimt ar netgi daugiau žmonių: grupės vadovas, du vertėjai, du tyrinėtojai, atsakingi už liudytojų paiešką, profesionalus operatorius, profesionalus fotografas, asmuo, atsakingas už tyrimo ataskaitą, bei vairuotojai.

Gyvenvietės praėjus 70-čiai metų po „Holokausto sušaudant“

Novozlatopilis, Zaporožės sritis, Ukraina, 2006 metų gruodis.

Malorita, Bresto sritis, Baltarusija, 2008 metų gegužė.

Čižovė, Odesos sritis, Ukraina, 2011 metų rugpjūtis.

Pokrovka, Mykolajivo sritis, Ukraina, 2011 metų lapkritis.

Sernykai, Rivnės sritis, Ukraina, 2008 metų sausis.

Parodą „Sušaudyti“ parengė „Yahad - In Unum“

„Yahad - In Unum“ dėkoja:

Naomi Azrieli
and
François Blanc

Scenografija

Malice Images
Bruno Badiche
Isabelle Guéret
Didier Jentrain
Stéphanie Nicolas

Konstrukcijos ir spaudos darbai

Storeimage

„Yahad - In Unum“

Patrice Bensimon
Michal Chojak
Emmanuel Cortey
Marco Gonzalez
Oleksii Kosarevskyi
Robin Masee
Yelena Moskovich
Marie Moutier
Andrej Umansky

„Yahad - In Unum“ nuotraukos

Victoria Bahr / „Yahad - In Unum“
Ellénore Gobry / „Yahad - In Unum“
Aleksy Kassianov / „Yahad - In Unum“
Erez Lichtfeld / „Yahad - In Unum“
David Merlin-Dufey / „Yahad - In Unum“
Markel Redondo / „Yahad - In Unum“
Guillaume Ribot / „Yahad - In Unum“
Nicolas Tkatchouk / „Yahad - In Unum“
Rita Villanueva / „Yahad - In Unum“

Nuotraukų archyvai

Baltarusijos valstybinis Didžiojo tėvynės karo istorijos
muziejus
Bildarchiv Preussischer Kulturbesitz
Fondazione Centro di Documentazione Ebraica
Contemporanea
Dokumentationsarchiv des Oesterreichischen Widerstandes
Vokietijos federaliniai archyvai
Hamburgo socialinių tyrimų institutas / Johannes Hähle
kolekcija
Imperinis karo muziejus
Tautinės atminties institutas
MJHNYC – Holokausto tyrimų centras
Lenkijos kariuomenės muziejus
Šiaurės Reino-Vestfalijos regioniniai archyvai
Šlėzvingo-Holšteino regioniniai archyvai
Rusijos valstybinis kino ir foto dokumentų archyvas
Jungtinių Amerikos Valstijų Holokausto memorialinis
muziejus
Jungtinių Amerikos Valstijų Holokausto memorialinis
muziejus / G. Kadish / Z. Kadushin
Jungtinių Amerikos Valstijų Holokausto memorialinis
muziejus / J. Tomaszewski
Jungtinių Amerikos Valstijų Holokausto memorialinis
muziejus / L. Chagoll
Jungtinių Amerikos Valstijų Holokausto memorialinis
muziejus / S. Weithorn
Jungtinių Amerikos Valstijų Holokausto memorialinis
muziejus / YIVO Institute

NUSIKALTIMO ETAPAI

Mizočo žydės ir vaikai nusirengia prieš sušaudymą. Ukraina, 1942 metai

Archyvinė nuotrauka

1. SUĖMIMAS

Kaimo žydų sušaudymo dieną *Einsatzgruppen* žmonės su vietos policininkais užėina į kiekvieno žydo namus. Suimtas šeimas naudodami ginklus išstumia į lauką. Neleidžia žydams nieko pasiimti ir nepaaiškina, kur juos veda. Taip visi žydų tautybės gyventojai surenkami į vieną pastatą, kiemą arba miesto aikštę. Surinkimo vietoje žydai laikomi kelias valandas, kol yra sugrupuojami.

2. KELIAS

Žydai, nešini savo daiktus, eina į nurodytą susirinkimo vietą. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Suvaryti žydai į sušaudymo vietą vedami pėsčiomis, seni ar nusilpę žmonės vežami sunkvežimiais arba vežimais, paimtais iš vietos ūkininkų. Pakeliui į sušaudymo vietą *Einsatzgruppen* vyrai ir policininkai muša žydus, stebint jų kaimynams. Mėginantys pabėgti čia pat sušaudomi. Būsimos aukos nežino, kad yra vedamos mirti, kol kelias pasuka į lauką, daubą arba mišką, kur visi bus sušaudyti.

Mizočo žydės ir vaikai nusirengia prieš sušaudymą. Ukraina, 1942 metai

3. NURENGIMAS

Sušaudymo vietoje aukų jau laukia duobės, iškastos kitų žydų arba atvartų vietos gyventojų. Kartais žydams tenka patiems išsikasti duobę. Paskui talžomi

ir koneveikiami vyrai, moterys, vaikai ir seneliai verčiami visiškai nusirengti, net jeigu tai vyksta žiemą. Jie turi atiduoti brangenybes, visus turimus daiktus sudėti ant žemės arba į vežimus

4. SUŠAUDYMAS

Einsatzkommando nariai sušaudo grupę griovyje stovinčių vyrų. SSRS, 1941–1942 metai

Nurengtos aukos išrikiuojamos palei duobės kraštą arba duobėje. *Einsatzgruppen* arba kiti nacių padaliniai šaudo aukoms į nugarą, kaklą ir galvą. Maži vaikai dažnai į duobę įmetami gyvi arba sušaudomi motinų rankose. Vieną po kitos aukų grupes pakerta budelių kulkos. Kai atvartyti ūkininkai užkasa duobę, dalis aukų dar tebėra gyvos.

Vokiečių policininkai tikrina Babij Jaro dauboje nužudytų žydų daiktus. Kijevas, Ukraina, 1941 metai.

5. PLĖŠIMAS

Kol šaudomi žmonės arba užkasamos duobės, budeliai ir policininkai naršo po aukų daiktus, ieškodami paslėptų brangenybių. Vėliau budeliai arba vietos ūkininkai sukrauna daiktus į vežimus arba sunkvežimius. Daiktai laikomi viename pastate, išvežami į Vokietiją arba išparduodami iš varžytinių, kurias organizuoja vokiečiai arba vietos administracija. Taip pat vokiečiai, policininkai ir kai kurie vietos gyventojai plėšia žydų namus ir getus, kartais išardo juos iki paskutinės lentos.

NUSIKALTIMO ETAPAI

PĖDSAKŲ SLĖPIMAS...

Sovietų karo belaisviai ir vokiečių kareiviai užkasa masinius kapus Babij Jaro dauboje. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

... IR JŲ PAIEŠKOS

Šiose nuotraukose matomus objektus „Yahad - In Unum“ tyrimo grupės rado metalo detektoriumi nusikaltimo vietose, kur aukos buvo priverstos nusirengti.

1 SUĖMIMAS

„Vokiečiai ėjo per namus ir klausinėjo, ar yra žydų.“

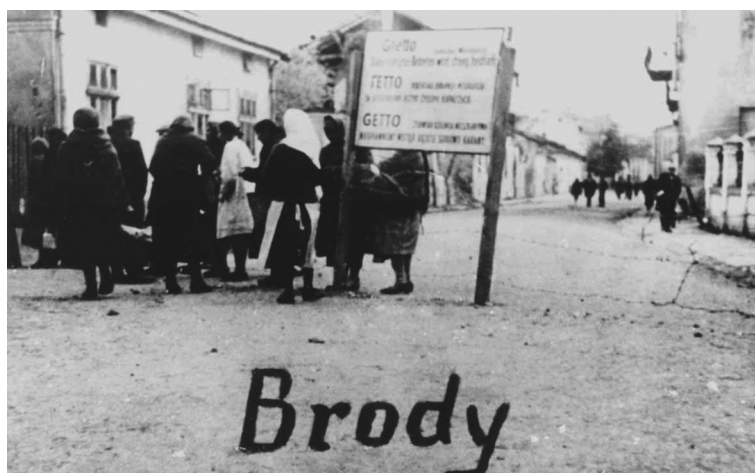
Aleksandras, gimęs 1930 metais

„Vaikus suėmė mokykloje.“

Vladimiras, gimęs 1935 metais

„Jo užrašų knygutėje buvo visų žydų sąrašas su vardais žmonių, kurie juos priglaudė. Jis patikrino sąrašą, įsitikino, kad visi žydai yra, ir liepė jiems krauti į vežimus daiktus.“
Temirgojevskaia, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų balandžio 10 diena

„Jie gaudė vaikus, šaukdami: „Juden! Juden! Juden!“ Jie juos griebė, susodino į sunkvežimį ir išvežė.“
Novopodilsko kaimas, Dniepropetrovsko sritis, Ukraina. 2010 metų gegužės 28 diena

Žydžių grupė prie įėjimo į Brodų getą. Ukraina, 1942 metai

Archyvinė nuotrauka

Ana, gimusi 1924 metais

„Aš mačiau, kaip mano kaimynus žydus suvarė į pastatą, kuriame buvo saugomi kolūkio traktoriai ir mechaninė įranga.“

Zlynka, Briansko sritis, Rusija. 2010 metų spalio 30 diena

Ryšardas, gimęs 1931 metais

„Žydai buvo izoliuoti sinagogoje ir maldos namuose.“

Kolas, Didžiosios Lenkijos vaivadija, Lenkija. 2012 metų lapkričio 22 diena

Jevgenijus, gimęs 1932 metais

„Odesos žydai buvo uždaryti vištidėje.“

Jastrebinovė, Mykolajivo sritis, Ukraina. 2011 metų lapkričio 15 diena

Anatolijus, gimęs 1930 metais

„Oras jau buvo šaltas, ir kiekvieną naktį žydai mokykloje mirdavo nuo šalčio.“

Mostovė, Mykolajivo sritis, Ukraina. 2011 metų lapkričio 12 diena

Galina, gimusi 1930 metais

„Vokiečiai suvarė visus žydus priešais kaimo tarybos pastatą, kad išvežtų juos kitur. Seniūnas pats vaikščiojo po namus ir liepė žydams ten susirinkti.“

Izlučistė, Dniepropetrovsko sritis, Ukraina. 2010 metų gegužės 26 diena

Vokiečių kareiviai apsupo grupę žydų Balstogėje. Lenkija, 1940–1942 metai

Archyvinė nuotrauka

Ukrainos žydai pakeliui į registracijos punktą, vokiečiams ir rumunams okupavus Odesą. Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Įspėjamasis ženklas ant spygliuotos vielos, supančios Minsko getą. Baltarusija, 1941 metai

Žydai sunėša savo daiktus į Kauno getą. Lietuva, 1941 metai

Žydai eina gatve per deportaciją iš Kremeneco geto. Ukraina, 1942 metai

Vokiečių kareiviai rengiasi reidui Kauno gete, stebint keliems žydams. Lietuva, 1941–1943 metai

Žydai nešasi daiktus į naujus kvartalus po spalio 4-osios akcijos mažajame gete. Kaunas, Lietuva, 1941 metai

Rumunijos žydai Jampolyje laukia deportacijos į Padniestrę. Ukraina, 1941 metai

Skelbimas, Ukraina, 1941 metų spalio 16 diena:

„Visi žydai, gyvenantys Lubnų mieste, 1941 metų spalio 16 dieną 9 valandą ryto turi atvykti adresu Zamostjės g. 3 (buvę miesto vasarnamiai) persikraustyti.

Būtina pasiimti maisto trims dienoms ir šiltų drabužių.

*Neįvykdžiusieji šio įsakymo bus **SUŠAUDYTI**.*

Kas įžengs į užrakintus žydų namus arba plėš tuos namus, bus sušaudytas.

Vietiniai gyventojai (rusai ir ukrainiečiai) kviečiami pranešti apie žydus, neįvykdžiusius šio įsakymo.“

2 KELIAS

„Voromis po keturis juos atvarė iš Siniukos į kaimelį.“

Liubovė, gimusi 1926 metais

„Rytą jie išėjo varyti iš namų žydų.“

Gafija, gimusi 1931 metais

„Ten buvo moterų, motinos nešėsi vaikus, o tėvai vyresnius vaikus vedėsi už rankos.“

Naraševičiai, Bresto sritis, Baltarusija. 2010 metų balandžio 4 diena

„Jie turėjo pasiimti pasus ir šiek tiek daiktų. Ėjo pėsti, kiekvienos kolonos gale lydimi kareivių. Jie žingsniavo ramiai. Jie nuėjo pagrindine gatve ir kilo į kalną.“

Torunė, Užkarpatės sritis, Ukraina. 2012 metų gegužės 18 diena

Žydai su daiktais eina į nurodytą surinkimo vietą. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Jelena, gimusi 1927 metais

„Žydų pabėgėliai atvyko iš Ukrainos, iš Rostovo. Kai įsiveržė vokiečiai, mačiau, kaip žydų koloną varė pro geležinkelio stotį į sušaudymo vietą...“

Proletarskas, Rostovo sritis, Rusija. 2011 metų spalio 4 diena

Jonas, gimęs 1933 metais

„Žydų kolona ėjo per kaimą. Ten buvo vyrų, moterų ir vaikų. Kolonai praeinant kai kurie kaimo gyventojai žegnojosi. Visi ėjo pėsčiomis, jokių vežimų nebuvo.“

Gūra, Moldavija. 2012 metų gegužės 27 diena

Lešekas, gimęs 1925 metais

„Su žydais dirbau oro uoste. Vieną vakarą jų paimti atvažiavo sunkvežimiai. Jie nuvežė žydus ne į turgaus aikštę kaip įprasta, o į žydų kapines. Ten jau buvo iškastos duobės.“

Komaruvus-Osada, Liublino vaivadija, Lenkija. 2012 metų rugpjūčio 9 diena

Marija, gimusi 1932 metais

„Per kaimą ėjo grupė žydų. Tarp jų buvo nėščia moteris, kuriai prasidėjo sąrėmiai. Ji atsigulė šalikelėje, ir viena moldavė nuėjo jai padėti. Gimė kūdikis. Motina buvo tokia išsekusi, kad negalėjo atsistoti.“

Hinkaucai, Moldavija. 2013 metų gegužės 10 diena

Afanasija, gimusi 1916 m.

„Jie pasakė, kad žydai perkeliami į kitą stovyklą. Bet staiga vežimai pasuko į mišką. Keturi motociklininkai važiavo iš paskos. Tie nelaimėliai suprato, kad jiems kažkas nutiks. Jie pradėjo rėkti.“

Pogorila, Vinicos sritis, Ukraina. 2010 m. gruodžio 22 d.

Interviu su liudininku

Bulajestis, Moldavija. 2012 m. gegužės 25 d.

Interviu su Aleksandra, gimusia 1927 m.

Kurganinskas, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 m. balandžio 21 d.

Kelias, kuriuo žydai buvo vedami į sušaudymo vietą. Fintina Alba, Moldavija.

Žydų tremtiniai eina Podolės Kameneco gatvėmis į sušaudymo vietą už miesto. Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Lidia, born in 1927 / née en 1927

The column walked slowly and the Jews would come out of the houses and join it. Gradually, the column grew and grew, and when it arrived at the bridge, it was like a flow of lava, slowly advancing. This mass of people was not making the slightest bit of noise, no, they were silent, dragging their feet. They did not want to die, they clung to the last minutes of life."

«La colonne marchait lentement et les Juifs qui sortaient des maisons la rejoignaient. Au fur et à mesure la colonne grandissait, grandissait, et lorsqu'elle arriva au pont, c'était comme une coulée de lave qui avançait lentement. Cette masse de gens ne marchait pas comme marchent des jeunes gens pleins de santé, non, ils glissaient lentement, se traînaient les pieds. Ils n'avaient pas envie de mourir, ils accrochaient aux dernières minutes de la vie.»

Sofija,

„Vaikai verkė, mes davėme jiems duonos riekę ir kelis obuolius. Bet policija vertė juos judėti toliau. Tai buvo siaubinga, motinos nešėsi kūdikius, kitus vaikus tempė už rankų.“

Lidija, gimusi 1927 metais

„Kolona judėjo lėtai, žydai ėjo iš namų ir prisijungdavo prie jos. Kolona pamažu didėjo ir, kai priartėjo prie tilto, jau buvo panaši į artėjantį lavos srautą. Ši žmonių masė judėjo ne taip, kaip juda jauni žmonės, kupini sveikatos, ne, jie slinko lėtai, vilkdami kojas. Jie nenorėjo mirti, jie kabinosi į paskutines gyvenimo minutes.“

Pavoločas, Žytomyro sritis, Ukraina. 2013 metų birželio 3 diena

Sofija, gimusi 1913 metais

„Vaikai verkė, mes davėme jiems duonos riekę ir kelis obuolius. Bet policija vertė juos judėti toliau. Tai buvo siaubinga, motinos nešėsi kūdikius, kitus vaikus tempė už rankų.“

Lisivcai, Ternopilio sritis, Ukraina. 2005 metų rugpjūčio 10 diena

Leonid,

„Iš pradžių paskelbė, kad visi žydai bus perkelti į getą Lenkijoje. Pirmieji žydai buvo išvežti patogiais autobusais, siekiant išlaikyti deportacijos iliuziją. Kai autobusai pasuko į mišką, jie paaiškino, kad tai bus stotelė prieš ilgą kelionę... O tada nuvežė juos prie duobės.“

Leonidas, gimęs 1930 metais

„Iš pradžių paskelbė, kad visi žydai bus perkelti į getą Lenkijoje. Pirmieji žydai buvo išvežti patogiais autobusais, siekiant išlaikyti deportacijos iliuziją. Kai autobusai pasuko į mišką, jie paaiškino, kad tai bus stotelė prieš ilgą kelionę... O tada nuvežė juos prie duobės.“

Radomyšlis, Žytomyro sritis, Ukraina. 2013 metų birželio 8 diena

Jozefas, gimęs 1930 metais, rodo žydų masinę kapavietę

Tyšovcėse, Liublino vaivadijoje, Lenkijoje. 2012 metų rugpjūčio 16 diena

Žydai, nešini daiktais, eina į nurodytą susirinkimo vietą. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Kryvyj Riho žydai vedami iš miesto į surinkimo vietą. Ukraina, 1941 metai

Žydai surinkimo vietoje. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Prieš masinę egzekuciją vokiečių kareivių surinktos žydės. Vokiškas užrašas kitoje nuotraukos pusėje: „Jos bus nužudytos.“ Skvyra, Ukraina, 1941 metai

Žydai surinkimo vietoje. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Žydai surinkimo vietoje. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Žydai surinkimo vietoje. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Iš Žytomyro į kapines atvesti žydai, kur juos sušaudys vokiečių kareiviai. Ukraina, 1941 metai

Vokiečių varomi žydai eina Podolės Kameneco gatvėmis į sušaudymo vietą už miesto. Ukraina, 1941 metai

Žydai prieš egzekuciją Kauno VII-ajame forte. Lietuva, 1941 metai

3 NURENGIMAS

„Žydai ėjo susikibę rankomis grupelėmis po šešis.“

Michailas, gimęs 1928 metais

„Žydai turėjo išsirengti nuogai.“

Uljana, gimusi 1925 metais

„Prie duobės krašto jie turėjo nusirengti.“

Kasciukovičiai, Mogiliavo sritis, Baltarusija. 2013 metų birželio 14 diena

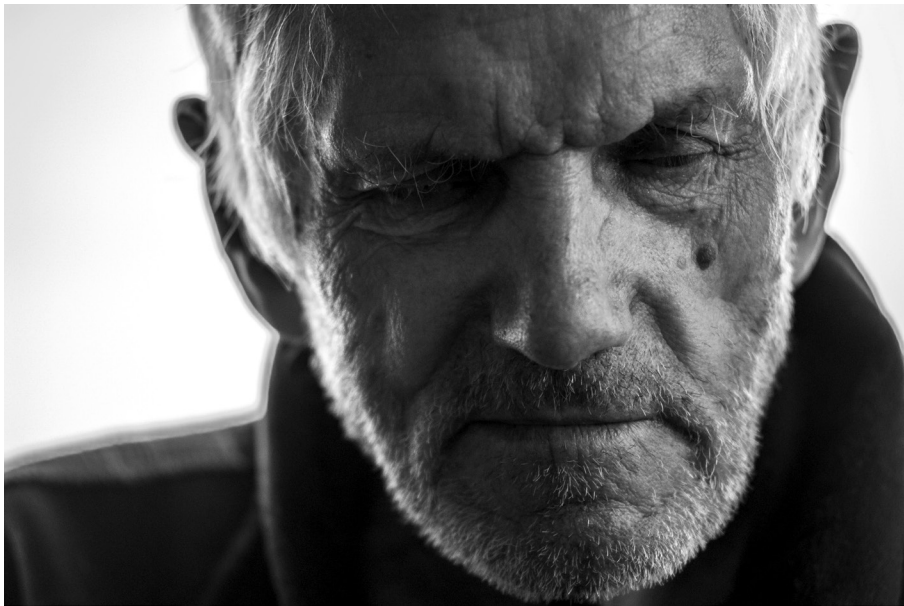
„Drabužiai buvo panaudoti kaip skudurai gestapo būstinei plauti.“

Velikarita, Bresto sritis, Baltarusija. 2009 metų kovo 31 diena

Žydų, nužudytų Babij Jaro dauboje, daiktai. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Ivanas, gimęs 1921 metais

„Buvau priverstas sekti paskui žydų koloną. Atėję į vietą gavome kastuvus.“

Kryčavas, Mogiliavo sritis, Baltarusija. 2013 metų birželio 17 diena

Viktoras, gimęs 1931 metais

„Mačiau, kaip jie po vieną lipo iš vagonų. Vagonuose jiems buvo liepta nusirengti; prie duobės juos varė po vieną.“

BronajaGora, Bresto sritis, Baltarusija. 2009 metų balandžio 8 diena

Viktoras, gimęs 1928 metais

„Mano tėvas buvo nuvarytas su savo kastuvu kasti duobių.“

Grodzianka, Mogiliavo sritis, Baltarusija. 2013 metų liepos 21 diena

Marija, gimusi 1922 metais

„Duobę pamiškėje iškasė vietiniai. Tie, kurie kasė, matė visą šaudymą.“

Lančynas, Ivano Frankivsko sritis, Ukraina. 2013 metų rugsėjo 8 diena

Nikolajus, gimęs 1926 metais

„Žydai buvo suvaryti į selsovieta aikštę. Jiems liepė nusirengti, tada juos nuvarė prie duobės.“

Moliacičiai, Mogiliavo sritis, Baltarusija. 2013 metų birželio 18 diena

Masinė žydų pabėgėlių kapavietė. Rostovo sritis, Rusija.

Kaimo keliukas, kuriuo į sušaudymo vietą buvo varomi žydai. Petropavlovskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų balandžio 1 diena

Liudytojas Michailas veda narius į žydų pabėgėlių sušaudymo vietą. Ladožskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų balandžio 21 diena

Žydy, nužudytų Babij Jaro dauboje, daiktai. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Josifas, gimęs 1927 metais

„Duobę iškasė mūsų gatvės gyventojai. Žinau, nes ir aš kasiau. Tėvas liepė: „Eik ir kask. Man reikia lauką dirbti.“
Bibrka, Lvovo sritis, Ukraina. 2009 metų sausio 7 diena

Jevgenijus, gimęs 1926 metais

„Kolona sustojo už 50 metrų nuo duobės, žydams liepė nusirengti. Aš su kitais sunkvežimių vairuotojais laukiau ant kalno, kad paimtume žydų daiktus. Mes matėme, kaip juos sušaudė.“

Inhulecis, Dniepropetrovsko sritis, Ukraina. 2010 metų birželio 2 diena

Nikolajus, gimęs 1927 metais

„Duobę kasti pradėjo karo belaisviai. Žydai darbą baigė.“
Krasnopilka, Čerkasų sritis, Ukraina. 2010 metų gruodžio 18 diena

Kazimiežas, gimęs 1927 metais, šaudymo vietoje.

Semnicai, Liublino vaivadija, Lenkija. 2012 metų rugpjūčio 18 diena

Maxas Epsteinas (kairėje), jo sesuo Mia Malka ir nežinoma moteris nusirengia prieš sušaudymą Škėdė, netoli Liepojos. Latvija, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Žydų suvarymo vieta. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Žydai priversti išsikasti duobę. Storovas, Ukraina, 1941 metai

Žydai kasa sau duobę. Dubnas, Ukraina, 1941 metai

Žydų suvarymo vieta. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Žydų suvarymo vieta. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Žydų suvarymo vieta. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Žydų suvarymo vieta. Lubnai, Ukraina, 1941 metai

Mizočo žydės su vaikais nusirengia prieš sušaudymą. Ukraina, 1942 metai

Tluste, netoli Zališčyky, vokiečiai priverstė vietinius žydus nusirengti prieš sušaudymą. Ukraina, 1941 metai

Žydy, kurie buvo nužudyti Babij Jaro dauboje, daiktai. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Žydy, kurie buvo nužudyti Babij Jaro dauboje, daiktai. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Žydy, kurie buvo nužudyti Babij Jaro dauboje, daiktai. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

4 SUŠAUDYMAS

„Du vokiečiai atvedavo po du žydus ir nušaudavo juos į kaklą.“

Pelagėja, gimusi 1930 metais

„Mačiau lavonus. Kai kurie žmonės buvo tik sužeisti.“

Michailas, gimęs 1934 metais

„Tuomet jie spardė lavonus, kad kristų į duobę.“

Jekaterinovka, Rostovo sritis, Rusija. 2011 metų lapkričio 14 diena

„Vaikai mosuodami rankomis baidė muses. Ten buvo ir vaikų, ir suaugusiųjų, ištisos šeimos. Jie sušaudė visus. Gyvy neliko.“

Ladožskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų kovo 31 diena

Waffen-SS ir SD karininkai rengiasi žydų egzekucijai. Rusija, 1942 metai

Archyvinė nuotrauka

Natalija, gimusi 1926 metais

„Žydai buvo surinkti prie duobės krašto. Į juos šovė, ir jie sukrito į duobę.“

Počepas, Briansko sritis, Rusija. 2010 metų spalio 25 diena

Feodosija, gimusi 1926 metais

„Šaudė vakare dauboje prie kaimo. Nuo tų laikų kaimo gyventojai šią vietą praminė Žydų dauba. Juos sušaudė iš kulkosvaidžių.“

Kolosivka, Mykolajivo sritis, Ukraina. 2011 metų lapkričio 8 diena

Adolfas, gimęs 1927 metais

„Jie liepė visiems žydams sustoti ant šlaito. Ten buvo ir keli maži vaikai. Jie atsiklaupė ir žiūrėjo į vokiečius. Vokiečiai paleido kulkosvaidžių salvę. Visi sukniubo ant žemės. Jis priėjo. Ir pribagė iš pistoleto tuos, kurie dar judėjo.“

Semnicai, Liublino vaivadija, Lenkija. 2012 metų rugpjūčio 18 diena

Michailas, gimęs 1934 metais

„Kai atėjau, žydai buvo jau sušaudyti. Jų kūnai gulėjo ne duobėje, o dauboje. Jie buvo nuogi ir kraujuoti, kai kurie dar judėjo.“

Ladožskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų kovo 31 diena

Olga, gimusi 1933 metais

„Žydai buvo sušaudyti nuogi grupėmis po 10 žmonių.“

Kašyrų Kaminis, Voluinės sritis, Ukraina. 2013 metų liepos 26 diena

1931 metais gimusio Stanislavo pasakojimas. Grimailivas, Ternopilio sritis, Ukraina

Feodosija sušaudymo vietoje. Kolosivka, Mykolajivo sritis, Ukraina. 2011 metų lapkričio 8 diena

Masinė kapavietė, kur buvo nužudyta maždaug 3 tūkstančiai aukų. Naumovičiai, Gardino sritis, Baltarusija

Einsatzkommando šaudytojų būrys sušaudo griovyje stovinčių vyrų grupę. SSRS, 1941–1942 metai

Archyvinė nuotrauka

Stepan,

born in 1927 / né en 1927

Le groupe de six Juifs ukrainiens, Jews were brought by groups of 50 and each group was guarded by six local policemen or other units. The groups consisted of 100 members from the gP and then 70 groups of 4. The Jews had to dig their own graves and then the bodies were buried in the pits. It should be noted that the Jews and other victims in the pits.

«Cela a été passé au cimetière Laf. On amena les Juifs par groupes de 50 personnes et chaque groupe était gardé par six policiers locaux de chaque côté. Les groupes consistaient à 70 membres de la police et puis, par 40, les Juifs étaient en situation de leur faire creuser des trous. Il faut noter, les enfants pouvaient aller dehors. Ces Juifs ne furent pas enterrés dans les trous et leur corps fut enterré dans le ravin.»

«Семь еврейских семей из Украины. Их привели группами по 50 человек и каждая группа была охранялась шестью местными полицейскими или другими подразделениями. Группы состояли из 100 человек, из них 70 групп по 4 человека. Евреи должны были выкопать свои собственные могилы, а затем их тела были похоронены в ямах. Следует отметить, что евреи и другие жертвы в ямах не были похоронены. Их тела были похоронены в овраге.»

Valentina,

born in 1927 / née en 1927

«Les Juifs étaient amenés en colonne vers un puits qui se trouvait dans la partie nord de la commune de Serebrianka. Une fois sur place, les Juifs furent divisés en deux groupes de 100 personnes et 70 groupes de 4 personnes. Ceux-ci ne furent pas dans le puits mais furent enterrés dans des trous creusés par eux-mêmes. Il est à noter que les enfants pouvaient aller dehors.»

«Семь еврейских семей из Украины. Их привели группами по 50 человек и каждая группа была охранялась шестью местными полицейскими или другими подразделениями. Группы состояли из 100 человек, из них 70 групп по 4 человека. Евреи должны были выкопать свои собственные могилы, а затем их тела были похоронены в ямах. Следует отметить, что евреи и другие жертвы в ямах не были похоронены. Их тела были похоронены в овраге.»

A mass grave where around 200 Jews were murdered.
Une fosse commune où environ 200 Juifs furent exécutés.
Семь еврейских семей из Украины. Их привели группами по 50 человек и каждая группа была охранялась шестью местными полицейскими или другими подразделениями. Группы состояли из 100 человек, из них 70 групп по 4 человека. Евреи должны были выкопать свои собственные могилы, а затем их тела были похоронены в ямах. Следует отметить, что евреи и другие жертвы в ямах не были похоронены. Их тела были похоронены в овраге.

Arkadijus, gimęs 1929 metais

„Mačiau, kaip sunkvežimiais atvežė žydes. Jie išlaipino jas grupėmis po 20–30, navedė prie duobės, ten jos turėjo nusirengti ir sulipti į duobę. Žydes sulipo į duobę ir atsigulė ant jau sušaudytų negyvų žmonių. Jos atsigulė veidais į lavonus, ir vokiečiai, stovėjęs arčiausiai duobės krašto, sušaudė jas iš kulkosvaidžio. Paskui iš pistoleto jis pribagė tas, kurios buvo tik sužeistos, bet dar ne mirusios.“

Lokačiai, Voluinės sritis, Ukraina. 2012 metų gegužės 4 diena

Stepanas, gimęs 1930 metais

„Tai vyko žydų kapinėse. Žydai buvo atvedinti grupėmis po 50, kiekvieną grupę iš abiejų pusių saugojo po šešis vietos policininkus. Grupė sustodavo už 7–10 metrų nuo duobės, tuomet žydai grupėmis po penkis turėjo nusirengti ir sumesti drabužius į duobę. Paskui jie sustodavo veidu į duobę. Suaugusieji turėjo atsiklaupyti, vaikai galėjo stovėti. Penki šaudytojai stovėjo už žydų ir šaudė jiems į kaklą.“

Dubrovicia, Rivnės sritis, Ukraina. 2013 metų rugpjūčio 7 diena

Valentina, gimusi 1927 metais

„Žydų koloną atvedė prie šulinio rusiškoje žydų gyvenvietės dalyje. Ten juos statė prie šulinio po du ir šaudė. Du maždaug mano amžiaus žydų berniukai tuos, kurie neįkrisdavo, į šulinį įstumdavo. Berniukams pažadėjo, kad juos paliks gyvus, bet galiausiai juos taip pat pastatė prie šulinio ir nušovė.“

Serebrianka, Krymo autonominė respublika, Ukraina. 2013 metų gegužės 18 diena

Masinė kapavietė, kur buvo sušaudyta maždaug 200 žydų. Ladožskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų kovo 31 diena

Einsatzkommando šaudo žydus lauke Dubesaryje. Moldavija, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Vokiečių policininkas veda prie masinės kapavietės sušaudyti žydų šeimą. SSRS, 1941–1943 metai

Vokiečių policijos dalinys šaudo žydus. SSRS, 1941–1943 metai

Einsatzkommando padalinys sušaudo grupę griovyje stovinčių vyrų. SSRS, 1941–1942 metai

Vokiečių policininkas nušauna žydę, sėdinčią ant masinės kapavietės krašto. SSRS, 1941–1943 metai

Vokiečių policininkai rengiasi nušauti žydų šeimą, sėdinčią ant masinės kapavietės krašto. SSRS, 1941–1943 metai

Vokiečių policininkai nušauna žydę ir vaiką, sėdinčius ant masinės kapavietės krašto. SSRS, 1941–1943 metai

Vokiečių policininkas šaudo žydus. SSRS, 1941–1943 metai

Vokiečių policininkai rengiasi nužudyti nuogus žydų vyrus ir berniukus, surikiuotus ant masinės kapavietės krašto. Rytų Europa, 1939–1943 metai

Masinė kapavietė su kelių tūkstančių žydų palaikais. Proskurivas, Ukraina, 1941–1942 metai

5 PLĖŠIMAS

„Šaudytojai ėjo į žydų namus ir rinko jų daiktus.“

Elizabeta, gimusi 1918 metais

„Šaudytojų vaikai į mokyklą atėjo apsivilkę žydų drabužiais.“

Aniceta, gimusi 1931 metais

„Jie bandė priversti mus paimti žydų drabužius.“

Zabričenė, Jedinco rajonas, Moldavija. 2013 metų gegužės 13 diena

„Jūs neįsivaizduojate, kokia buvo mūsų vaikystė, gyvenome labai vargingai. Batai mums buvo prabanga. Mano klasės draugai dėvėjo žydų drabužius.“

Pabaliai, Šiaulių apskritis, Lietuva. 2013 metų lapkričio 25 diena

Valentina, gimusi 1930 metais

„Žydai stabtelėjo prie duobės, nusirengė ir sumetė į krūvą drabužius. Krūva buvo labai didelė. Kitą rytą žydų daiktų atvažiavo sunkvežimiai.“

Mstislavlis, Mogiliavo sritis, Baltarusija. 2012 metų gegužės 1 diena

Nenustatyto dalinio vokiečiai rausiasi žydų, nužudytų Babij Jaro dauboje, daiktuose. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Jonas, gimęs 1923 metais

„Po žudynių žydų parduotuves, žemes, baldus ir vynuogynus seniūnas pardavinėjo iš varžytinių.“

Oleneštis, Štefan Vodės rajonas, Moldavija. 2013 metų rugpjūčio 20 diena

Henrichas, gimęs 1931 metais

„Vokiečiai konfiskavo žydų daiktus.“

Boryslavas, Lvovo sritis, Ukraina. 2013 metų rugpjūčio 31 diena

Jonas, gimęs 1930 metais

„Iš karto po žudynių žydų namai ir parduotuvės buvo išplėšti. Ėmė viską: mėsą, malkas, mieles...“

Fantana Alba, Jedineco rajonas, Moldavija. 2012 metų lapkričio 5 diena

Emilija, gimusi 1930 metais

„Visas žydų turtas buvo sunestas į daržinę. Viską prižiūrėjo mano tėvo klasiokas. Jo sūnus dėvėjo vieno žyduko drabužius, tad praminėme jį Leibuku – toks buvo to žyduko vardas.“

Šeduva, Šiaulių apskritis, Lietuva. 2013 metų lapkričio 29 diena

Riasnos žydų sušaudymo vieta Mogiliavo srityje, Baltarusijoje. 2012 metų balandžio 24 diena

Kaimo keliukas, kuriuo žydai buvo varomi į sušaudymo vietą. Petropavlovskaja, Krasnodaro kraštas, Rusija. 2012 metų balandžio 1 diena

Rabino namas. Tytuvėnai, Šiaulių apskritis, Lietuva. 2013 metų lapkričio 23 diena

Nežinomi vyrai rausiasi lauke, kuriame primėtyta tūkstančių Vynicioje nužudytų žydų drabužių. Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka

Vasile, born in 1921 / né en 1921

"Was it possible that someone can kill just to have a pair of pants or a jacket? The day of the shooting there were criminals from our village, who killed just to get the clothes of the Jews. Since that day I have no longer believed in anything."

"Comment est-il possible que quelqu'un puisse tuer juste pour recevoir un pantalon ou bien une veste? Le jour de la fusillade, il y avait des bandits de notre village qui tuaient juste pour avoir les vêtements des Juifs. Depuis ce jour-là, je ne crois plus en rien."

Ivan, born in 1927

"Ivan, born in 1927, was a witness to the Holocaust in his village. He described the events of the Holocaust in his village, where he was born, and how the Jews were killed and their belongings taken away. He also mentioned the role of the local authorities and the impact of the Holocaust on the village community."

"Ivan, gimęs 1927 metais, buvo liudytojas Holokausto kaimo, kuriame jis gimė. Jis aprašė įvykius Holokausto kaimo, kuriame jis gimė, ir kaip žydai buvo žudomi ir jų turtas atimamas. Jis taip pat paminėjo vietos valdžios vaidmenį ir Holokausto poveikį kaimo bendruomenei."

Volodymyr, born in 1927

"Volodymyr, born in 1927, was a witness to the Holocaust in his village. He described the events of the Holocaust in his village, where he was born, and how the Jews were killed and their belongings taken away. He also mentioned the role of the local authorities and the impact of the Holocaust on the village community."

"Volodymyr, gimęs 1927 metais, buvo liudytojas Holokausto kaimo, kuriame jis gimė. Jis aprašė įvykius Holokausto kaimo, kuriame jis gimė, ir kaip žydai buvo žudomi ir jų turtas atimamas. Jis taip pat paminėjo vietos valdžios vaidmenį ir Holokausto poveikį kaimo bendruomenei."

Site of the massing of the Jews in Shevchenko
Site of the massing of the Jews in Shevchenko

Vasilis, gimęs 1921 metais
„Kaip tai galėjo nutikti, kad buvo žudoma tik dėl kelnų ar švarko? Žudikai iš mūsų kaimo ėjo šaudyti tik dėl to, kad gautų žydų drabužių. Nuo tos dienos aš niekuo nebetikiu.“
 Skajieniai, Jedineco rajonas, Moldavija. 2013 metų gegužės 12 diena

Ivanas, gimęs 1927 metais
„Tas tris dienas, kol žydai buvo laikomi gete, buvo galima su jais mainytis. Už duoną, lašinius ir cigaretes galėjai gauti laikrodį. Sargybiniai nieko nesakė. Daug žmonių mainėsi, beveik pusė kaimo. Tą dieną, kai žydus varė sušaudyti, žmonės vežimais iš geto vežė baldus, duris, drabužius. Plėšti žydų turto atvažiavo net iš aplinkinių kaimų.“
 Ozerianai, Voluinės sritis, Ukraina. 2012 metų gegužės 1 diena

Volodymyras, gimęs 1927 metais
„Kartą per savaitę atvažiuodavo sunkvežimis su drabužiais ir iškraudavo juos ligoninės kieme. Vietiniai vokiečiai rausėsi juose ir atsirinkę krovėsi į vežimus. Priėjęs pamačiau, kad drabužiai kruvini... Žinojome, kad jie priklausė nužudytiems žydams...“
 Voluinės Volodarskas, Žytomyro sritis, Ukraina. 2013 metų birželio 9 diena

Žydų nurengimo vieta Ševčenkoje. Ševčenka, Mykolajivo sritis, Ukraina. 2011 metų lapkričio 11 diena

Vokiečių policininkai tikrina Babij Jaro dauboje nužudytų žydų daiktus. Kijevas, Ukraina, 1941 metai

Archyvinė nuotrauka